

ВОЛОСКІВСЬКА ДІАЛЕКТНА МІКРОСИСТЕМА

Розвідку присвячено дослідженню розмовного мовлення жителів с. Волосківці Менського району Чернігівської області. Матеріали для дослідження зібрано в названому селі, що репрезентують лівобережнополіські говірки північного наріччя української діалектної мови. У процесі збирання матеріалів укладено аудіозаписи мовлення корінних жителів середнього та старшого віку. Загалом опрацьовано понад двадцять п'ять записів різних інформантів, серед яких для практичного аналізу відібрано записи двадцятьох осіб, мовлення яких відповідає типовому східнополіському діалекту (за наявністю фонетичних, морфологічних, синтаксичних та лексичних особливостей, притаманних для лівобережнополіських говірок). Мета пропонованої розвідки – дослідити особливості Волосківської діалектної мікросистеми в контексті лівобережнополіського говору північного наріччя.

Лише в другій половині ХХ ст. розпочато системне вивчення поліських говорів. Низку проектів із дослідження північного діалекту виконали співробітники Інституту української мови НАНУ. У працях з історії мови О. Потебні, П. Житецького, А. Кримського, І. Огієнка та інших учених подекуди приділено увагу Полісся [2, с. 11]. Фонетичні, морфологічні, лексичні риси східнополіських говорів досліджували Т. Назарова, П. Лисенко, В. Ганцов, Ф. Жилко, С. Бевзенко, В. Виноградов, О. Курило та інші діалектологи [1, с. 227]. Новий етап у вивченні поліського наріччя пов'язують із іменами В. Ганцова, О. Курило, Є. Тимченка, В. Курашкевича, які присвятили свої праці дослідженню поліських говорів як у синхронії, так і в діахронії. Вагомим є внесок у дослідження поліського краю й відомого білоруського науковця Ю. Карського [2, с. 10].

Предметом презентованого дослідження є живе мовлення корінних жителів с. Волосківці, визначення його особливостей на фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях.

Результати дослідження показали, що серед найяскравіших **фонетичних** рис, характерних для Волосківської діалектної мікросистеми, можна виокремити такі: 1. Відповідно до етимологічного [o] в новозакритих складах у наголошеній позиції зазвичай функціонує дифтонг [ʊo]: *вана ї каже/ л'ена/ знаєш шо/ давай **пуоїдем** на танци/ трохи раз'іејемс'а* (Із мовлення Логвиненко О. Д.); *о/ кричат'/ степан приїежаў **нуож приїуоз приїуоз*** (Із мовлення Манойло С. В.) 2. Відповідно до давнього [ʁ] у наголошеній позиції функціонує дифтонг [ʁie]: *давай вечерам с'адем на матацук і **паїіедем** на баштан на капуста на калхозну агародн'у* (Із мовлення Харченко А. І.); *сабралис' **ус'іе/ перегамаї'іели/ пасмијалис'а з інт'ерес'іји з ц'їіе/ п'ас'іели/ їіедем на чамараўс'куої дароз'і*** (Із мовлення Манойло С. В.); *вана була **д'іеўчина** самастајат'ел'на/ паслушина/ читала книжку/ не мешала **миї'іе писат'*** (Із мовлення Селезньової Р. С.) 3. Значна поширеність "акання" (вимови ненаголошеного [o] як [a]): *і желали ми јім/ шоб **вани навернулис'а** із хўронту з наб'едају і з мирним/ і з добрим **здароўїјем*** (Із мовлення Пархоменко А. О.); *матерки **начами хадили і дн'ами на роботу/ а ми галодни/ халодни летали/ ждали **свајіх** матерок/ поки **вани придут'***** (Із мовлення Яковенко В. М.) 4. Ствердіння [ц] у звукосполюках [ца], [ци], [цу]: *заходили у дв'ар'іе і бензин виливали із кан'істри/ і запал'ували/ гар'іело село/ страшно було **дивиц'а**; а мосту не зарвали/ а папали у мирну **жит'ел'н'іцу** і ўбили насмерт'* (Із мовлення Пархоменко А. О.) 5. Уживання звукосполучення [хв] замість звука [ф]: *ну **д'іетки** ў школу хадили/ **кухваїки** таки були/ у **кухвајечках/ чобати ў хлопчикаў кирзави*** (Із мовлення Манойло Н. М.); *ад'евајус'а ў мужс'ку адежу/ ад'евају вајен:у **хуурајску/ к'іт'ел' вајен:и*** (Із мовлення Харченко А. І.) 6. Дзвінки приголосні наприкінці слів та перед глухим звичайно

зберігають дзвінку вимову: *тадіе ж ішче не дар'уог не було/ нечого присв'етили/ найшли ми тују басаножку ж* (Із мовлення Логвиненко О. Д.); *ну і здороаво л'убили оц'і баби аксани пиражки* (Із мовлення Нагурської Л. А.); *бо ус'іе хат'іели ж на роботу/ работа така ж неважка* (Із мовлення Стародуба В. Ю.)

На **морфологічному** рівні простежено такі особливості: 1. Усічені форми прикметників та займенників прикметникового відмінювання в Н. в. одн. чоловічого роду: *вилазит' кнур/ кабан здаравел'ушчи/ і на мене дивци:а* (Із мовлення Манойло С. В.); *пājіехали ми це у шчорс'ки рајон/ а ў јого там друг је хароши/ кол'а /у низкаўц'і* (Із мовлення Манойло Н. М.) 2. Наявність форм прикметників та займенників у Н. в. множини на **-и** (замість **-і**): *уже ж нам треба держаўни экзамени ж і уже ж на роботу тут у нас таки хлопц'і були знакоми у школ'і механ'ізац'іји ну і пралет'іело цеје ж наше усе/ і учоба/ це ж сами луч:и маїје гада* (Із мовлення Логвиненко О. Д.) 3. Наявність інфінітивного формотворчого суфікса **-т'** при дієслівній основі на голосний: *ус'іе л'уде паўставали і виходили на трасу стрекат' свајіх салдатаў* (Із мовлення Пархоменко А. О.); *ішче буўши школ'ницајў їездили ў чапајеў клубнику вибират'/ шоб зарабит' грошеі* (Із мовлення Нерет Н. І.) 4. Прислівник *завтра* має закінчення **-е**, а прислівник *тепер* має закінчення **-а**: *на заўтре ўден' ус'іе л'уде паўставали* (Із мовлення Пархоменко А. О.); *а тепера у вас дв'іе сэмїје/ уже ж ми і невіестка ж уже материна* (Із мовлення Яковенко В. М.)

Серед яскраво виражених **синтаксичних** особливостей можна назвати такі: 1. Широке використання фразових видільних часток **же, ж**: *а Н'іемци ў сеї же ж ден' вас'імнадцетого чересн'а палили наше село* (Із мовлення Пархоменко А. О.); *пājіехали ж ми/ це ж ми ўдвох і ішче двоје з села було/ ўчатур'ох* (Із мовлення Логвиненко О. Д.) 2. Поширені сполучники **дак, да і**: *да і музеї же на їјунишчі; як здумат'/ дак мін'іе нема чого такого ж і здумуват' доброго* (Із мовлення Логвиненко О. Д.) 3. Поширена фразова приєднувальна частка **ну (ну і)**: *ну і добре/ чалав'іек пājіехаў/ дагачариўс'а з хлопц'ами/ вани јему зрабили/ указали/ де ц'а кучечка зерна* (Із мовлення Харченко А. І.); *ну ўце як паженилис'а ми з свајм ал'егам/ дак посл'і свал'би пājіехали ми да јого на род'іну у астапаўку* (Із мовлення Полосьмак О. А.)

На **лексичному** рівні наявна значна кількість лексичних одиниць, притаманних лише місцевому говору. Серед них можна згадати такі: *рундук* (ганок), *хїуортка* (хвірточка), *техробка* (техпрацівниця), *гоцка* (товчена картопля), *малачарка* (місце прийому молока), *палавик* (коврик), *пласкуша* (різновид бур'яну), *бурки*, або *вал'енци* (зимове взуття), *упетрати* (зрозуміти), *качан':е* (капуста), *саромац:а* (соромитись), *нишпарить* (шукати щось). Місцеві жителі у своєму мовленні послуговуються також і фразеологізмами, на кшталт: *пиши прапало* (щось не вдалося), *руки в шпару пазаходили* (дуже змерзли), *у прасак папасти* (зазнати невдачі), *старчака заїграць* (упасти носом).

Отже, Волосківська діалектна мікросистема має яскраво виражені на всіх мовних рівнях особливості лівобережнополіського говору. Це підтверджено проведеним дослідженням мовлення корінних жителів с. Волосківці та визначенням на його основі рис, притаманних місцевій говірці.

Література

1. Бережняк В. М. Діалектні особливості менської говірки на морфологічному рівні / Бережняк В. М. // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць/ Відп. редактор М. Я. Плющ. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – Випуск 8. – С. 227 – 233.
2. Мойсієнко В. М. Фонетична система українських поліських говорів у XVI – XVII ст.: Монографія / Мойсієнко В. М. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 448 с.